

SINJ I VODA

Branka Beović, dipl. ing. građ.

U srcu Dalmatinske zagore, na rubu plodnoga Sinjskog polja, okružen Kamešnicom, Svilajom i Dinarom, smjestio se grad Sinj. Grad kojem život daje rijeka Cetina i njezini pritoci. Većini će prve asocijacije na Sinj vjerojatno biti Alka i blagdan Velike Gospe, 15. kolovoza. Zaljubljenicima u povijest vodoopskrbe bit će zanimljivo i nekoliko crtica prikazanih u nastavku.

Sinj i cijeli Cetinski kraj bogati su vodom. U vrijeme prije izgradnje vodovoda, stanovnici su se vodom opskrbljivali iz bunara i izvora.

Sinj i njegovo slavlje

O Sinju možemo saznati puno i iz pera fra Ivana Markovića. On je u knjizi „*Sinj i njegovo slavlje*“, tiskanoj 1898. g., zapisao kako su godine 1724. franjevci doveli vodu s izvora Janjetovac od Šimićevih kuća u svoj vrt, gdje se nalazio bunar. Dio vode dobili su Lovrići, a dio je ostavljen građanima, nekako pri vrhu trga gdje je danas česma. Za taj dosta veliki pothvat potrošili su za *tomruhe*

(*trupce*) i *platit meštre* osamdeset cekina (512 lira), osim troškova za hranu i druge potrepštine. Kasnije su zbog dotrajalosti umjesto drvenih položene cijevi od pečene zemlje.

Godine 1836., od 20. kolovoza do 3. studenoga, u župi je izbila kolera.

Čuveni saski kralj Friedrich August II posjetio je 1838. godine Sinj i, među ostalim, gledao kako Sinjani igraju alku, a slavodobitniku je predao zlatni *dobnik* (sat) s draguljima.

Godine 1852. postavljena je česma na Pijaci.

U srpnju 1855. godine pojavila se kolera, od koje je u župi umrlo puno ljudi. Marković napominje da nisu svi oni upisani u Upisniku mrtvih, svega njih 119 i to nakon što je kolera prestala (10. rujna 1855. godine), a vjerojatno ih je od nje umrlo bar tri puta toliko.

Godine 1878. dovedena je voda s izvora Miletin pod *kvartire* i napravljena lijepa česma s dva izljeva, koju ljudi prozvaše *Petrovac*, u čast gospodinu Petru Tripalu,

Slika 1: Spomenik alkaru, autor Stipe Skirica (snimila: B. Beović)

Slika 2: Otvorenje vodovoda s Kosinca
(Izvor: Dalbello, L. (1996.): Sinj u sjećanju od 1910. do 1918. godine. Ogranak Matice hrvatske, Sinj.)
(mala slika: Kosinac (Izvor: www.viock.hr))

dugogodišnjem općinskom načelniku. Načelnici su tada služili besplatno, jer je to bila posebna čast.

Od 1891. do 1898. godine izvedeni su podzemni kanali u cijelom varošu.

Marković navodi da je kroz ovo isto vrijeme u Sinju otvoreno deset živih voda (bunara), od toga su dvije općinske, a ostale privatne.

A zbog jednog bunara, izbio je čak i spor

Prije malog rata do 1718. godine ispod Kamička nije bilo kuća, nego samo oranice. Stanovnici varoši imali su svoje kuće ispod Grada od burre i poludne. Kuće su u ratu bile uglavnom zapaljene i veoma oštećene. Nakon rata pomalo je oživljavao život i kuće su se počele podizati i ispod Kamička, u blizini crkve i samostana. Kad su se podigle zgrade, fratri su najprije dozvolili 1736. godine Mati Lovriću, ocu Filipa, Grgura i Antuna jednu suzu iste vode, da može kapat, illitti suzit u gniov bunar koji se nalazio u Lovrića oboru. Međutim, mnogi građani dolazili su po vodu u samostanski vrt jer svojih bunara nisu imali. Da bi se toga oslobodili, redovnici su dopustili varošanima da iskopaju bunar na trgu i da koriste dio vode iz njihova vodovoda. Bunar je napravljen 1745. godine i to uz fratarsku pomoć, koji su za to dali klak i kamenje. Kad je to napravljeno, stavili su kamenicu od čvrstoga kamena pod zemljom sa sjevera, blizu bunara i dva jarka za vodu samostana, a drugi dio vode išao je bunaru opchienomu. Usmenim ugovorom varošani su morali pomoći redovnicima u čišćenju vode i održavanju bunara.

Međutim, pedesetih godina voda se izgubila jer je bunar bio onečišćen. Građani nisu htjeli pružiti pomoć u čišćenju cijevi, niti je to htio učiniti gvardijan, tako da su svi bili tri mjeseca bez vode: „Oni noseći vodu na svojoj čegliadi, a mi fratri noseći na kogni s' Miletina, i Xancova bunara“.

Sve je skupa završilo na sudu, a parnica završena zaključkom da građani moraju popravljati bunar i vodovod, a ne fratri, jer po svakomu razlogu Varoscani duxni su pomochi siromahe Fratre, a ne Fratri gni. (Soldo, 1997.-1999.)

Poznate sinjske fontane

U knjizi *Les bords de l'Adriatique et le Monténégro: Venise, l'Istrie, le Quarnero, la Dalmatie, le Monténégro et la rive Italienne* (Paris, 1878.), Charles Yriarte, francuski novinar, publicist i (puto)pisac, nalazi se crtež javne česme u Sinju koja je imala oblik mletačke fontane i nalazila se uz visoki zid koji se dizao sa strane crkve.

Na trgu, prema nekadašnjem dućanu Petra Krivića, bila je kamena *funtana* (zdenac), uzdignuta na dvije stepenice, s pitkom vodom. *Funtanu* je 1852. godine podigao načelnik Vincenzo Buglian. Do dolaska vodovoda u Sinj čekalo se u redu za uzeti vodu s nje.

Godine 1878. napravljena je već opisana lijepa česma s dva izljeva koju ljudi prozvaše *Petrovac*.

Još se uvijek može vidjeti spomen česma s izljevom u obliku alke i uklesanim stihom „Sinju grade, zlatni buzdovane, od davnine junački megdane“, fra Andrije

Slika 3: Nekada se po vodu išlo na bunar (snimila: B. Beović)

Slika 4: Replika nekadašnjeg bunara, dio instalacije Ašikovanje (snimila: B. Beović)

Slika 5: Po vodu na bunar (sić...) (snimila: B. Beović)

Slika 6: ... ili na izvor, ovdje Miletin (s vučijom) (snimila: B. Beović)

Kačić Miošić, u spomen na veliku pobjedu Sinjana nad Osmanlijama.

Sinjski izvori vode

Brojni su sinjski izvori vode. Jedan od poznatijih je već spomenuti izvor Miletin. Smješten je ispod sjeverozapadnih obronaka stare sinjske tvrđave. Spominju ga u sinjskim narodnim pjesmama i pričama kao jedan od nekoliko izvora u Gradu Sinju visoke kakvoće i ukusne

vode. Stanovnici Sinja služili su se vodom s ovog izvora za piće, ali i za napajanje stoke te pranje rublja. Žene su tu dolazile s vučijama, drvenim bačvicama, napunile ih vodom, uprtile na sebe i nosile kućama.

Nakon izgradnje vodovoda s izvora Kosinac, 1912. godine, izvor je bio napušten i zapušten. Ipak na inicijativu građana Sinja pokrenuta je njegova obnova 1984. godine.

Slika 7: Fontana Petrovac (snimila: B. Beović)

Slika 8: Fontana na Pijaci/Glavnom trgu (snimila: B. Beović)

Po izvoru *Odrina* cijeli je taj zaselak dobio ime Odrina. U njemu su živjele siromašne obitelji, a glavni im je izvor prihoda bila prodaja zelja i povrća, kojeg su tu sadili i zalijevali vodom s Odrine. Svoje su proizvode svaki dan prodavali ispred tržnice. (Dalbello, 1996.)

Tangovanje

Dalbello spominje *tangarije* i *tangavanje*, bojadisaonice i bojanje. Naime u to se vrijeme nosila roba od sukna domaće proizvodnje. Bojanje je bio težak posao. Vodovoda nije bilo, a velike kotlove trebalo je prati i nalijevati ih s puno čiste vode. Tko je imao bunar u dvorištu, bilo mu je nešto lakše, a ostali su po vodu morali ići na obližnje česme ili bunare. Žene su vodu nosile na glavi, a muškarci u rukama u vjedrima. Ljeti je po vodu trebalo ići po noći jer je danju na njima vladala velika gužva posebno kada se vode tražilo više, a bilo je manje. Veliki kotao je trebalo zagrijati, jer se *tangavanje* vršilo u kipućoj vodi. Nakon toga, mokro i teško sukno nosilo se na sušenje.

Veliki most na Goručici

Nekada je kod Alkarskog mosta (Velikog mosta), na početku alkarskog trkališta, bio veliki, široki i duboki bunar. Veliki most na Goručici upisan je na listu zaštićenih kulturnih dobara (Z-5030). Zovu ga još i Alkarskim mostom. Dao ga je 1784. godine sagraditi sinjski providur Paolo Emilio Canalis. Na jednoj strani mosta nalazi se ploča s latinskim natpisom:

PAULUS EMILIUS CANALIS/PROVISOR SIGNENSIS/
PESTE A TOTO AGRO DEPULSA/PONTEM HANC REGIONIS
DECORI/VIATORUM COMMODO/COMMERCII UTILITATI/
ERE SUO CONSTRUCTU: JUSSIT/ANNO MDCCCLXXXIV

/Pavao Emilije Canalis, sinjski providur, nakon što je kuga opustošila kraj, dao je sagraditi od svog novca godine 1784. ovaj most na ukras kraju, udobnost putnika i korist trgovanja./

Na drugoj strani mosta piše:

OPERIS TYPUM INVENIT/ET STRUCTURAM REXIT/
ANTONIUS ZULATUS/TURNAE PRAEPOSITUS

/Antonije Zulatus, zapovjednik konjice, odredio je način gradnje i upravljao zidanjem./

Fra Jozo Župić je zapisao da su do 1957. godine, dok nisu dobili vodu u selu i svakoj kući, njihove majke odlazile na Goručicu, u blizini vojarne Kule. Goručica im je značila život. Na njoj su prale robu, pojile magarce, krave, ovce i konje. Tamo je bila i mlinica gde se mljela pšenica i kukuruz. Svaka je kuća imala magarca na kojem su prenosili vučije s vodom, ali i brašno iz mlinice. Uz Goručicu je bio dubok, kameni bunar iz kojeg su njihove majke crpile vodu, punile vučije, a onda se s magarcima vraćale kućama. U Goručici su djeca učila plivati.

A zimi je Goručica bila jako opasna pa su roditelji dolazili po njih poslije škole da ih bura ili jugo ne odnesu u podivljalu vodu (www.ferata.hr)

Bunar je danas zatrpan.

Polijevanje Trga (Pijace)

Posebno su se brinuli za čistoću Trga (Pijace), središta društvenog, kulturnog i političkog života. Polijevali su ga svako popodne poslije četiri sata. Dvije strane pločnika polijevali su običnom zalivačom, a sredinu (put) drvenom bačvom od oko 200 litara vode. Bačva bi se postavila na ručna kolica. Na prednjoj strani imala je otvor i u njoj cijev nešto dužu od metra, svu izbušenu rupicama. Kad bi se iz bačve pustila voda, čistač bi trčao s bačvom od vrha do dna trga dok ne bi nestalo vode. Postupak je trebalo ponoviti desetak puta. Za velikih svečanosti (Velika Gospa ili Alka) stavili bi na zaprežna kola bačvu s oko 500 ili 600 litara vode, a natrag bi stavili cijev sličnu vatrogasnoj. Cijev je bila vezana konopom. Polivač bi njome neprestano mahaio lijevo i desno. Na taj su se način polijevale i sinjske ulice. (Dalbello, 1996.)

Čišćenje kanala

Dva puta godišnje su čistili i kanale na trgu i na ulicama jer bi se kod velikih kiša lako napunili zemljom.

Sinjski kanali su sagrađeni od 1891. do 1898. godine.

Ašikovanje na bunaru i svadbeni običaji

Nekada su se mladi upoznavali i *ašikovali* na bunarima kamo su išli po vodu. Zanimljivu instalaciju pod nazivom *Ašikovanje*, udvaranje, koja se sastojala od dvije ljudske lutke, djevojke Anđe i mladića Frane, odjevene u tradicionalne narodne nošnje, a između

Slika 9: Špina u alkarskom duhu (snimila: B. Beović)

njih se nalazio bunar i teglice s cvijećem, postavila je na Šetalistu Alojzija Stepinca, a povodom "Dana Alke i Velike Gospe 2019.", Udruga Sinjski feralel.

Zanimljivi su svadbeni običaji iz prošlosti sinjskog i triljskog kraja vezani uz vodu. Novopečena snaha trebala je ustati prije svih ostalih, pripremiti ognjište za loženje vatre, naložiti vatru i donijeti vodu s bunara. Sve je trebalo svekrvu dočekati spremno. Prije no što bi se svatovi razišli svojim kućama nevjesta im je trebala pripremiti bukaru s vodom da se umiju i komad robe za brisanje. Oni bi joj za to dali novac, a ona je njih prije odlaska darivala darovima koje je donijela iz svoje djevojačke kuće. (<http://www.visitsinj.com/hr/Etno/7/narodni-obicaji>)

Voda je ukras grada

Voda je prisutna i u javnom prostoru Sinja. Dvije fontane ukras su grada. U središtu Gradskog parka nalazi se *Spomenik tri generacije*, monumentalna skulptura s vodoskokom. Autor je sinjski kipar i slikar Ivo Filipović Grčić. Predstavlja tri generacije Sinjana obučenih u sinjsku narodnu nošnju, koji na podignutim rukama drže alku.

Druga je fontana *Na izvoru (Luca)* iz 1957. godine. To je fontana sa skulpturom djevojke, koju su Sinjani prozvali Luca, koja pije vodu na izvoru. To je prva skulptura Stipe Sikirice postavljena u javnom prostoru. Autor je često isticao kako mu je namjera bila prikazati žeđ za vodom, ali i žeđ za životom u liku mlade djevojke koja rukama grabi vodu Cetine.

Djevojka s vrčem – spomenik rijeci Cetini Vanje Radauša u Trilju

U gradskom parku u Trilju nalazi se fontana Djevojka s vrčem, spomenik rijeci Cetini. Autor je kipar Vanja Radauš. Brončana djevojka dugih pletenica drži vrč okrenut prema zemlji, a iza nje je kameni zid sa šest autohtonih životinjskih glava.

Zanimljivo je da je Vanja Radauš bio profesor mentor Stipi Sikirici na zagrebačkoj Akademiji, a obje skulpture, Radauševa i Sikiričina su postavljene iste, 1957. godine.

Slika 10: Na izvoru (Luca), autor kipar Stipe Sikirica (snimila: B. Beović)

Slika 11: Spomenik s vodoskokom *Tri generacije*, autor kipar Ivo Filipović Grčić (snimila: B. Beović)

Slika 12: Veliki most na Gorući (snimila: B. Beović)

Slika 13: Uz Kosinac i Ruda opskrbljuje vodom Sinj i Trilj (snimila: B. Beović)

Izgradnja vodovoda

Uzorci voda potencijalnih vodozahvata poslani su na analizu u Beč, a najboljom je proglašena voda s potoka Kosinca (kod Hana). Gradnja vodovoda Kosinac – Sinj započela je 2. veljače 1912., a završena 1. ožujka 1914. godine, za vrijeme načelnika Stipe Celmića. Tada su vodu dobili stanovnici užeg središta grada. Sada je u tijeku EU projekt aglomeracije Sinj. Njegovom realizacijom će se modernizirati i unaprijediti sustav vodoopskrbe i sustav odvodnje u skladu s EU direktivama.

Za kraj ...

Nakon izgradnje vodovoda bunari su polako nestajali s ulica Sinja. Danas ih gotovo više i nema. Većina ih je zatrpana, a njihove krune su uklonjene. Neke od starih *fontana*/česmi poput Petrovca, spomen česme, *fontane* na Pijaci, još su uvijek prisutne na trgovima i ulicama

Sinja. Obnovljeni su neki izvori poput *Milina*. Ali nitko od njih više nema ulogu u životima Sinjana kakvu su imali nekad.

Nestala je slika žena koje su dok još nije bilo vodovoda strpljivo čekale u redu na vodu kraj *fontane*, ili onih koje je nose u vučijama ili *sicevima* svojim kućama s *fontane*, bunara ili izvora. Iako je to bio težak i mukotrpan posao značio je i mogućnost kratkotrajnog duženja, razmjene novih informacija, stidljivog pogledavanja s nekom simpatijom jer su dolazili i mladići pa bi se tu sklapale ljubavi, osobito za vrijeme ljetnih večeri.

Današnji hoteli imaju vodu i u sobama više nisu potrebni radovi za umivanje niti bokali s vodom. Vodu u svojim domovima ima većina stanovnika Sinja.

Ipak, lijepo je vidjeti da su se neki od tih objekata sačuvali do danas.

LITERATURA:

Soldo, J. A. (1995.-1997.): Sinjska krajina u 17. i 18. stoljeću. Ogranak Matice hrvatske, Sinj.

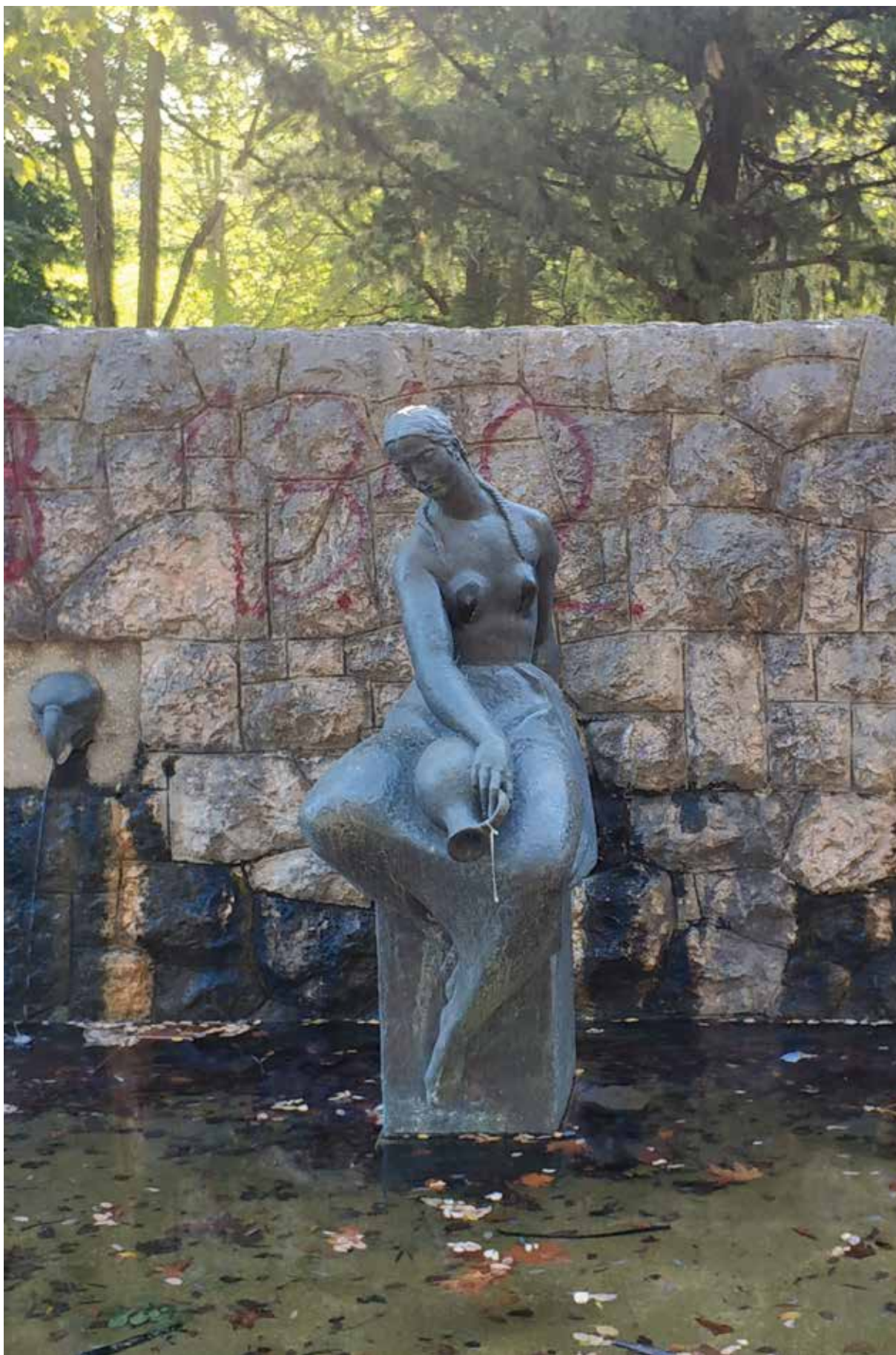
Dalbello, L. (1996.): Sinj u sjećanju od 1910. do 1918. godine. Ogranak Matice hrvatske, Sinj.

Marković, I., franjevac (1998.): Sinj i njegovo slavlje. Franjevački samostan: Poglavarstvo grada: Matica hrvatska, Sinj.

www.ferata.hr

www.viock.hr

<http://www.visitsinj.com>

Slika 14: *Djevojka s vrčem*, spomenik Cetini u Trilju, autor kipar Vanja Radauš (snimila: B. Beović)